

En enda dag i december: outsidersn på Nobelscenen

Berättelse

Stockholm gör sig fint

Den 10 december 1970 var en stor dag i Stockholm. Det var Nobeldagen, den dag varje år då Sverige delar ut sina mest berömda priser. Inne i Konserthuset hade scenen smyckats med tusentals blommor, och de festklädda gästerna fyllde stol efter stol. På scenen, i svart frack och vit fluga, satt årets pristagare. En av dem var en 62-årig fysiker från Norrköping: Hannes Alfvén.

För många i salen var han bara ännu en framstående professor. Men för Alfvén själv var dagen laddad med en helt särskild betydelse. Han hade nämligen tillbringat större delen av sitt yrkesliv i vetenskapens utkant, som en man få ville lyssna på.

Ett helt liv emot strömmen

I årtionden hade Alfvén hävdats något som de flesta fysiker länge avfärdade: att magnetfält och elektriskt laddade partiklar styr enorma delar av det som händer ute i rymden. Detta forskningsfält kallas plasmafysik, och Alfvén var en av dess pionjärer. Redan 1942 hade han förutsagt en helt ny sorts våg som kan färdas genom plasma längs magnetfältets linjer. I dag kallas de Alfvénvågor.

Men nytänkandet hade ett pris. Tunga vetenskapliga tidskrifter refuserade hans artiklar, och inflytelserika kollegor vände honom ryggen. Han beskrev sig själv som en utomstående i den värld han egentligen tillhörde. Just därför var det nästan överkligt att samma man nu satt högst upp på den finaste scen som svensk vetenskap kan erbjuda. Den som länge stått utanför var plötsligt mittpunkten.

Medaljen ur kungens hand

Ceremonin följde ett strikt mönster. En ledamot ur Kungliga Vetenskapsakademien steg fram och höll presentationstalet. Han förklarade att Alfvén belönades för sina grundläggande upptäckter inom magnetohydrodynamiken, alltså läran om hur plasma och magnetfält samverkar. Orden var torra och vetenskapliga, men bakom dem låg ett helt livsverk.

Sedan ljöd Alfvéns namn genom salen, och han ombads ta emot priset ur kungens hand. Han reste sig, gick fram över scenen och möttes av Sveriges kung, Gustaf VI Adolf. Kungen räckte honom guldmedaljen och diplommet medan en fanfar spelade. Alfvén bugade, vände sig mot publiken och tog emot en lång, varm applåd. Fysikpriset delade han det året med den franske forskaren Louis Néel, som hedrades för helt andra upptäckter inom magnetismen. På kvällen samlades alla pristagare till den traditionella banketten i Stadshuset, där tal hölls och glas höjdes.

Dagen då han fick tala fritt

Det verkligt avgörande för Alfvén kom kanske först dagen efter. Den 11 december höll han sin Nobelföreläsning, som han hade gett titeln "Plasmafysik, rymdforskning och solsystemets uppkomst". Nu satt forskarvärlden tyst och lyssnade. Mannen som under så många år hade fått höra

nej kunde äntligen tala fritt, från vetenskapens allra mest respekterade talarstol, om hur universum egentligen hänger ihop.

Erkännandet hade kommit sent. Men när det väl kom, var det fullständigt. Den korta resan över Konserthusets scen, fram till kungen och tillbaka, sammanfattade på några sekunder en kamp som hade varat i decennier. Och den påminner oss om något viktigt: en ny idé blir inte sann den dag den belönas. Den var sann hela tiden. Det tog bara världen lång tid att förstå det.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
att smycka	att pynta och göra fint
festklädd	klädd i fina kläder för fest
en frack	en mycket fin svart jacka för högtid
laddad	här: full av stark känsla och betydelse
en utkant	en plats långt ut i kanten, långt från mitten
att hävda	att bestämt säga att något är sant
att avfärda	att inte ta något på allvar, vifta bort
en partikel	en mycket liten del som allt är uppbyggt av
en pionjär	en av de allra första som gör något nytt
att förutsäga	att säga i förväg att något finns eller kommer att ske
att refusera	att säga nej till och inte ta in (t.ex. en artikel)
en ledamot	en medlem i en grupp eller förening
magnetohydrodynamik	läran om hur plasma och magnetfält samverkar
ett livsverk	allt det viktiga en person uträttat under sitt liv
en fanfar	en kort, högtidlig melodi som spelas på trumpeter
en bankett	en stor, festlig middag
ett erkännande	när andra bekräftar att ditt arbete är värdefullt

Läsförståelsefrågor

1. Vad är Nobeldagen enligt texten?
 1. Alfvéns födelsedag.
 2. den dag varje år då Sverige delar ut sina mest berömda priser.
 3. dagen då Alfvén flyttade till USA.
2. Hur gammal var Alfvén på prisceremonin?
 1. 25 år.
 2. 42 år.
 3. 62 år.
3. Vilket forskningsfält var Alfvén en pionjär inom?
 1. plasmafysik.
 2. medicin.
 3. litteratur.
4. Vad gjorde tunga vetenskapliga tidskrifter med Alfvéns artiklar under lång tid?
 1. De tryckte dem genast på första sidan.
 2. De refuserade dem.
 3. De betalade honom mycket pengar för dem.
5. Vem räckte Alfvén medaljen och diplommet?
 1. en ledamot ur Vetenskapsakademien.
 2. Sveriges kung, Gustaf VI Adolf.
 3. Louis Néel.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Alfvén delade fysikpriset med en fransk forskare.
 2. Alfvén höll sin Nobelföreläsning samma dag som ceremonin.
 3. Banketten på kvällen hölls i Stadshuset.
 4. Alfvéns fru satt bredvid honom på scenen.
7. Varför var dagen "laddad med en helt särskild betydelse" just för Alfvén? (inferens)
8. Texten säger att Alfvén hade tillbringat sitt yrkesliv "i vetenskapens utkant". Förklara med egna ord vad det betyder.
9. Varför tror du att forskarvärlden satt tyst och lyssnade på hans föreläsning, när den länge hade sagt nej till honom?
10. Vad menar texten med raden: "en ny idé blir inte sann den dag den belönas. Den var sann hela tiden"? (tolkning)

11. Vad tror du författaren vill att läsaren ska känna eller tänka efter att ha läst om Alfvéns Nobeldag?

Facit

1. 1.
2. 1.
3. 1.
4. 1.
5. 1.
6. 1. ja b) nej (han höll den dagen efter, den 11 december) c) ja d) det står inte i texten
7. Exempel på svar: Han hade länge varit en utomstående som få ville lyssna på, och nu fick samma man vetenskapens finaste pris. Dagen markerade att kampen äntligen var vunnen.
8. Exempel på svar: Det betyder att han stod långt från mitten av forskarvärlden, att han inte räknades med och att få tog hans idéer på allvar.
9. Exempel på svar: Nobelpriset visade att han hade haft rätt hela tiden, och då blev hans tankar plötsligt viktiga och värda att lyssna noga på.
10. Exempel på svar: Sanningen i en idé beror inte på om andra accepterar den. Alfvéns upptäckter var korrekta långt innan han fick priset – det tog bara omvärlden lång tid att inse det.
11. Exempel på svar: Att man ska våga tro på sina idéer även när andra säger emot, och att erkännande ibland kommer sent men ändå är värt att vänta på.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten är skriven i preteritum och skildrar en enda dag, Alfvéns Nobeldag den 10 december 1970, som komplement till den bredare biografien. Tema: sent men fullständigt erkännande, och skillnaden mellan att ha rätt och att bli trodd. Fråga 7–11 övar inferens, tolkning och författarens budskap. Fråga 6b och 6d tränar att skilja på vad texten säger, motsäger och inte nämner.

Diskussionsfrågor

- Alfvén fick erkännande först efter decennier. Vad krävs av en människa för att hålla fast vid sin övertygelse så länge?
- Ceremonin var fylld av tradition: frack, fanfar, kung och bankett. Varför omger vi viktiga ögonblick med högtidliga ritualer?
- Texten skiljer mellan att ha rätt och att bli trodd. Känner du igen den skillnaden från ditt eget liv eller från historien?

- **Skriv (4 meningar):** Beskriv ett ögonblick – ditt eget eller någon annans – då hårt och tålmodigt arbete äntligen blev belönat. Vad hände, och hur kändes det?

Källor och faktagranskning

- Hannes Alfvén – Wikipedia (engelska): https://en.wikipedia.org/wiki/Hannes_Alfvén
- Hannes Alfvén – Biographical, NobelPrize.org: <https://www.nobelprize.org/prizes/physics/1970/alfven/biographical/>
- Hannes Alfven – Biography & Facts, Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Hannes-Alfven>
- Hannes Alfvén (1908–1995) – MacTutor: <https://mathshistory.st-andrews.ac.uk/Biographies/Alfven/>

Faktagranskad i juni 2026. Nyckelfakta: Hannes Olof Gösta Alfvén föddes 30 maj 1908 i Norrköping och dog 2 april 1995 i Djursholm (Danderyds kommun). Han disputerade vid Uppsala universitet 1934 och blev professor vid Kungliga Tekniska högskolan (KTH) i Stockholm 1940. Han fick Nobelpriset i fysik 1970 för grundläggande arbete inom magnetohydrodynamik (MHD). Alfvénvågor är uppkallade efter honom. Från 1967 arbetade han även vid University of California, San Diego (UCSD). Han var länge en utomstående i forskarvärlden eftersom hans idéer ifrågasattes; först senare blev de erkända. Osäkerheter: dödsorten anges ibland som Djursholm och ibland som Danderyd – Djursholm ligger i Danderyds kommun, så uppgifterna är förenliga. Bilden är fri (CC BY 4.0).

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.